

ВИСОКЕ ПОКЛИКАННЯ ПЕДАГОГА

Н. Г. НИЧКАЛО, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Педагог, учитель, вихователь, наставник – слова святі. У них – могутня сила від глибини землі, від найдавніших часів – передусім, сила духовна, моральна, етична, інтелектуальна. *«Покликанням учителя є навчання учнів своєю Поведінкою, своїми Знаннями, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своїм Щастям, своїм Талантом»*, – так просто і водночас мудро пише про це академік, директор Інституту педагогічної освіти дорослих НАПН України Іван Зязюн. Зрозуміло, що ця філософсько-педагогічна теза стосується всіх вчителів – і загальноосвітньої, і професійної школи, і позашкільних закладів. Педагог професійної школи – це поняття охоплює особливу категорію педагогічних працівників. Серед них – і майстри виробничого навчання, і викладачі загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, і соціальні педагоги та вихователі, методисти, психологи та бібліотекарі, хоча останніх згідно з нормативними документами і не віднесено до педагогічних працівників.

Мені пощастило, оскільки впродовж багатьох років особисто знаю багатьох профтехосвітян столиці, Автономної Республіки Крим та багатьох областей України, які присвятили своє життя цій системі. Вони, без перебільшення, творці на профтехосвітній ниві, ініціатори численних справ педагогіки добра, березині десятків тисяч, а то й більше, дитячих сердець і долі. Енциклопедичне видання *«Профтехосвіта України: ХХ століття»* (2004 р.) завершується розділом *«Персоналі»*, в якому представлено 1757 імен педагогів, майстрів, директорів професійних навчальних закладів різних профілів, які, за висловом Президента НАПН України В. Кременя, пов'язали своє життя із цією системою, стали її гордістю, славою, забезпечили розвиток кадрового потенціалу всіх галузей виробництва.

Та це – лише крапля у величезному морі талановитих профтехосвітнянських педагогів. За 9 років, що минули після видання цієї фундаментальної історико-педагогічної праці, творча педагогічна річка не висихає, а, навпаки стає все повноводнішою. Адже в неї постійно вливається потужна інноваційна педагогічна дія, нові творчі здобутки профтехосвітян різних регіонів нашої держави.

Пригадую, як у перші роки незалежності України та й дещо пізніше, чимало майстрів виробничого навчання і викладачів спеціальних дисциплін із «золотими руками», які мали багаторічний педагогічний досвід, пішли працювати на різні приватні фірми і підприємства, де значно більша заробітна плата за виконану роботу. І за це не можна їм докоряти, адже оплата їхньої педагогічної праці, на жаль, і тоді була мізерною і тепер продовжує бути такою.

А через деякий час багато досвідчених фахівців повернулося в училища і центри профтехосвіти. Не раз запитувала їх: чому ж так? Здебільшого відповідь була досить відвертою й, водночас, хвилюючою: **«Не можу без дітей, без очей. Маю потребу щодня бути з ними, бачити їхні очі, допомагати їм...»**. І в цих словах і діях немає фальші. Бо такі педагоги мають Божий дар – талант навчати дітей, формувати в них любов до праці передавати їм таємницю професійної майстерності.

© Ничкало Н. Г., 2013

Добре знаю й переконана, що такі педагоги є в кожному сучасному професійному училищі. На жаль, і нині вони не відчувають реальної пошани з боку вищих та й місцевих органів державної влади декларативно, на словах – її ознак є досить багато, а в реальному житті – усе зовсім інакше. Як і в попередні роки, оплата їхньої праці є мізерною, і сьогодні вони завершують свій трудовий педагогічний шлях із дуже низькою пенсією... (Не можу й досі забути колишнього викладача спеціальних дисциплін професійної школи будівельного профілю із США, з якою я зустрілася у Ватикані. За роки педагогічної роботи в професійній школі вона заробила таку високу пенсію, що дає можливість їй щороку мандрувати по всьому світу...). Для педагогів українського професійного шкільництва – це поки що мрія на дуже далекі часи.

Водночас педагоги нашої професійної школи мають таку особливу сердечну подяку, якій ціни немає. Це чиста і світла любов дітей на все життя, це вдячність і пошанування їхніх батьків.

Цей процес педагогічного добротворення від покоління й до покоління є неперервним. Та час не можна ні зупинити, ні повернути. З його плином вихованці професійних навчальних закладів долають перепони, шукають свої трудові стежини, проходять складні етапи професійного утвердження, вчаться жити й зростати в умовах жорсткої конкуренції. І в такому незупинному процесі життєдіяльності закладів профтехосвіти минають роки життя майстрів із люблячими серцями і золотими руками. Так об'єктивно й неминує з кожним роком зростає когорта педагогів професійної школи пенсійного віку.

Звернемося до статистики. Як свідчать офіційні дані МОН України, навчальний процес у професійно-технічних навчальних закладах здійснюють 48,9 тис. педагогічних працівників, із них 17,2 тис. викладачів (35 %), 22,8 тис. майстрів (46 %). Серед педагогічних працівників мають четвертий і вищі робітничі розряди 21 тис. осіб. Кожний четвертий працівник здобув робітничу кваліфікацію з двох і більше професій (12 тис. осіб). 70 % педагогічних працівників мають освітній рівень бакалавра або магістра, 30 % (майстри виробничого навчання) – мають освітній рівень молодшого спеціаліста. 341 працівник є депутатами місцевих рад, 183 мають наукові ступені та вчені звання. За 2012 р. кількість викладачів із вищою кваліфікаційною категорією зросла на вісім відсотків, викладачів із педагогічним званням – на 10 %, майстрів з педагогічним званням – на 12 % (Освіта України – 2012. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України у 2012 році. – К., 2013. – С. 111 – 112). Зазначимо, що ці дані відображають реальний стан справ. З одного боку, вони є оптимістичними, а з іншого – потребують об'єктивного осмислення й обґрунтування шляхів поліпшення якісного стану педагогів ПТНЗ.

На необхідності посилення уваги до педагогічних працівників ПТНЗ, вдосконалення їхньої професійної і психолого-педагогічної підготовки, підвищенні кваліфікації, створенні необхідних умов для професійного розвитку й соціального забезпечення наголошується в багатьох загальнодержавних документах. Та цього, безумовно, не-

достатньо. На нашу думку, ці питання мають стати найважливішою складовою державної політики щодо вчителя. Можна наводити різні документи, починаючи з Державної програми «Вчитель», затвердженій Указом Президента, де про педагогів професійної школи навіть і не згадується.

Наголосимо, що ця проблема тісно пов'язана з концептуальними засадами розвитку профтехосвіти, перспективами її розвитку в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. Необхідність прогностичного підходу в цій справі обґрунтовує О. Щербак, директор Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка в монографії «Теоретичні і методичні засади професійно-педагогічної освіти» (2010 р.).

Закономірно виникає питання: **де шукати для сучасної професійної школи педагогів із високим рівнем психолого-педагогічної і професійної підготовки, золотими руками і серцями, які щиро люблять своїх учнів з їхніми життєвими проблемами й не завжди щасливими дитячими долями?** На різних етапах розвитку української профтехосвіти це питання було актуальним. Ветерани системи профтехосвіти пам'ятають ті часи, коли з базових підприємств на роботу направляли в училища кращих інженерів та висококваліфікованих робітників, які десятками років працювали з учнями, допомагали їм оволодіти першою робітничою професією... Давно минули ті часи, наступила інша історична доба, що потребує нових концептуальних підходів й законодавчого забезпечення вирішення цього надзвичайно важливого завдання державного значення.

В Україні добре відомий досвід зарубіжних країн, наприклад, Австрії. У Віденській професійній школі, де готують робітників для виробництва й обслуговування різних кондиціонерів і вентиляторних систем, викладачем спеціальних дисциплін або інструктором може працювати інженер або інший фахівець із відповідною освітою, який має стаж роботи не менш як 5 років на підприємстві тієї галузі, для якої організована підготовка виробничого персоналу, а також психолого-педагогічну підготовку. Бажаючих немало, відбір здійснюється на конкурсних засадах, призначення викладачів відбувається із випробувальним терміном. Оплата праці педагогів із виробничим досвідом є досить високою. Безумовно, це дає змогу відбирати найкращих фахівців для роботи в професійних школах.

Повернемося до наших реалій. Упродовж останніх двох десятиліть у нашій державі здійснюється пошук шляхів розв'язання проблеми підготовки викладачів і майстрів виробничого навчання для професійних шкіл, які зможуть свій педагогічний, життєвий і професійний досвід передавати прийдешнім поколінням. Завдяки ентузіастам були розпочаті цікаві експерименти щодо нових напрямів підготовки майбутніх інженерно-педагогічних працівників, поєднання функцій викладача спеціальних дисциплін і майстра виробничого навчання. Його ініціатори О. І. Щербак, науковець Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (нині Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, який очолює академік І. Зязюн), а також Л. Старовойт, кандидат педагогічних наук, колишній директор ВПУ № 1 Київського національного торговельно-економічного університету). Експеримент, що тривав 10 років, дав позитивні результати. До Національного класифікатора України (Класифікатор професій ДК 003: 2010) введено нову професію – педагог професійного навчання.

Ще з радянських часів ми звикли, що усі питання науково- і навчально-методичного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників слід здійснювати – на громадських засадах. Чому ж і досі панує такий підхід? Адже викладач поряд з виконанням своїх основних функцій бере участь в експериментальній роботі, пише підручники,

навчальні посібники й методичні рекомендації. На жаль, ще й донині живе «радянська зрівнялівка» в оплаті праці, яка є зручною в управлінській діяльності.

З цим пов'язана й така актуальна проблема, як підвищення кваліфікації працівників ПТНЗ. Як відомо, багато інноваційного в цій справі є в діяльності Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Інституту підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти НАПН України, Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти, Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка. Запропоновані ними інноваційні підходи – на користь розв'язання цієї проблеми.

Важлива складова діяльності педагогів професійної школи – участь в експериментальній роботі. Радію, що експериментальні пошуки в ПТНЗ із кожним роком розширюються і поглиблюються. У 18 закладах проводиться експеримент на всеукраїнському рівні. 22 ПТНЗ є експериментальною базою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Дуже добре, що цей напрям підтримують МОН України, НАПН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти та академічні інститути. Наші педагоги-профтехосвітяни займаються цим творчо, з великим бажанням, без будь-якого примусу. Адже вони розуміють, що такі інноваційні пошуки вкрай потрібні, бо вони дають змогу зсередини модернізувати профтехосвіту. А про оплату за цю надзвичайно цінну інтелектуальну працю їх навіть соромно запитувати... (радянський синдром?). До речі, не можу забути, як наш німецький колега доктор Юрген Вайс перед початком виїзного засідання Відділення професійної освіти і освіти дорослих, що проводилося на базі Промислово-економічного коледжу Київського національного авіаційного університету, переглядав томи методичних розробок викладачів й запитував: «А скільки Ви заплатили за цю унікальну розробку? А скільки – за цей проект?». А після того, як йому В. Анненков, тодішній директор коледжу відповів: «Ніскільки. Нічого не платили», то Ю. Вайс не повірив і прокоментував це так: «У Німеччині викладач професійної школи, центру чи коледжу не напише жодної сторінки методичної розробки, якщо йому за це не заплатять...».

До цих роздумів додамо також, що в західноєвропейських та інших країнах педагоги професійних навчальних закладів отримують доплату за сертифікати, що засвідчують підвищення рівня їхньої кваліфікації. Позитивною особливістю зарубіжного досвіду є надання педагогам можливості щорічно обирати відповідний навчальний заклад чи підприємство для стажування (у своїй чи іншій країні).

Для успішної реалізації визначених завдань потрібне сучасне економічне обґрунтування диференційованої оплати праці викладача, майстра виробничого навчання, методиста.

Переконана, що залишається лише бути оптимістами й вірити, що і в нашій країні настануть такі часи, коли професійна освіта, підготовка виробничого персоналу, кваліфікованого робітника, а також створення всіх необхідних умов для підготовки педагогів професійної школи нової генерації стануть реальним пріоритетом у державній політиці.

Маємо низько вклонитися і подякувати педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів за їхню професійну педагогічну творчість, наполегливість, оптимізм і незрадливу любов до професійно-технічної освіти, яка плекає нове поповнення виробничого персоналу нашої держави.